

ΣΕΡΑΤΙΛΕΣ

ΧΕΙΜΩΝΑΣ '98

Φανή Λεβέντη

Χριστουγεννιάτικα Έθιμα
στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Δώρα
Πολύτιμα Κοσμήματα

Σαμπάνια
στο Πνεύμα της Γιορτής

Το Ιδρυμα Μείζονος Ελληνισμού

Οι πράσινες, οι κόκκινες, οι θαλασσιές οι χάντρες...

Η παρουσία και η πορεία τους στους αιώνες

Οι χάντρες εμφανίζονται σε όλες τις χρονικές περιόδους της μπορίας της γης και σε άλλους τους πολιτισμούς που αναπέθηκαν πάνω σ' αυτή. Η γοητευτική τους παρουσία πλαινέται εδώ και 40.000 χρόνια πάνω στη γήινη αφεύρα, αφού οι αρχαιότερες χάντρες που βρέθηκαν ώς τώρα είναι της εποχής των ανθρώπων του Neandertal και φτιαγμένες από χαβλίδοντες μαμούθ. Πολύ αργότερα, δηλαδή 28.000 χρόνια πριν το Χριστό, είναι φτιαγμένο το κολέ αυτό με παλαιολιθικές χάντρες και κοχύλια (Εικ. 1) το οποίο ανήκει στη συλλογή του μουσείου Moravské της Τσεχίας. Είναι φυσικό κατά τις πρώτες απόπειρες μορφοποίησης χανδρών πριν πολλές χιλιάδες χρόνια να χρησιμοποιούνται ελαφά που προσφέρονται από το φυσικό περιβάλλον της περιοχής (πέτρες, κόκκαλα και δόντια ζώων, οστριακά, καρποί δέντρων) (Εικόνα 2, 3). Με την πάροδο των χιλιετηρών οριούμενα μέρη αναπέονταν ειδικές τεχνικές και τρόπους κατασκευών που στη συνέχεια ξαπλώνονται σε άλλες χώρες. Κερίος αυτό σερβίσινει κατά την κετακτητική εποχή των Ρωμαίων και την ανακάλεψη καινούριων ηπείρων από τους θαλασσοοπόρους.

Γυάλινες χάντρες (μείγμα από περακιωμένη άμμο χαλαζία, ποτάμια και ασβέστη) κατασκευάζονται ήδη στην Αίγυπτο εδώ και 9.000 χρόνια. Σε κανένα άλλο αρχαίο πολιτισμό δεν έχουν βρεθεί τόσες ποικιλίες όσους αφορά το σχήμα και τι υλικά τους, όπως αποδεικνύεται από τα ειρήματα των τάφων των Φαραώ. Οταν

πρωτοεμφανίστηκε το γναλί στην Αίγυπτο θεωρήθηκε όσα ένα υλικό εντελώς ιδιαίτερης αξίας, γι' αυτό και οι γυάλινες χάντρες προσρίζονται μόνο για τα κοσμήματα των Φαραώ και των αυλικών τους, τα δε εργαστήρια κατασκευής τους ήταν χιονέμα δίπλα στα ανάκτορα. (Έρειμα των Θηβών, Amarna, Schurak). Τις επόμενες χιλιετίες απονεί το ενδιαφέρον για τις γυάλινες χάντρες και κατά το τέλος της 19ης Δυναστείας (1085 π.Χ.) σταματάει εντελώς η κατασκευή τους. Ανανεώνεται πάλι το ενδιαφέρον γι' αυτές την εποχή που ο Μέγας Αλεξανδρος ιδρύει την Αλεξανδρεία και την καθιερώνει εκ κέντρου διεθνούς εμπορίου. Τον τέταρο π.Χ. αιώνα εμφανίζονται εκεί μερικές από τις πο ενδιαφέρουστες ίσως χάντρες που φέγγικαν ποτέ στον κόσμο.

Η Κίνα περιστατίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο στην κατασκευή χαντρών που εμφανίζεται ήδη από την εποχή των χαλκού δύο και στην εξάπλωσή τους στον επόλοιπο κόσμο με

Η Μίνα Φάλη - Παπασταθούν πλέονε τη σπουδαϊκή σχολή Αθηνών και μετεκπαιδεύεται στο Πανεπιστήμιο των Μενάγων όπου πήρε την εδικήτηση της

Σπουδαϊκή Χειρουργικής, παράλληλα με την διδακτορική διατριβή της. Κατά την περίοδο πως αποτελείται αυτήν ασχολήθηκε και με την γλυπτική παραγωγή βασικά μαθήματα για 2 εδάφη. Ζει στην Αθήνα, έχει στα κίρρες εισαγόμενη την οδοντιατρική και στην γόμη την γλυπτική και το εθνικό κόσμημα.

Της Μίνας Παπασταθηρίου

την καθιέρωση του εμπορικού δρόμου των μεταξιού (Εικόνα 4). Κατά τη δυναστεία των Ming βρίσκουμε χάντρες φτιαγμένες με τεχνολογία Cloisonné όπως και ποροελανίνες σε χρώμα άσπρο, μπλε, πραγματικές μινιατούρες έργων τέχνης (Εικόνα 5).

Στην αρχαία Ελλάδα πολλά ευρήματα χαντρών ανακαλύπτονται στις ανασκαφές των Μυκηνών. Είναι γνωστό ότι οι Μυκηναίοι είχαν καθιερώσει εμπορικές συναλλαγές με χώρες της Βαλικής απ' όπου εισήγαγαν κεχριμπάρι (με αντάλλαγμα χαλκό και ψευδάργυρο) από το οποίο κατακεύαζαν χάντρες και μέσω του εμπορίου διέδωσαν τις κατασκευαστικές τεχνικές τους δε άλλους λιγότερο προηγμένους πολιτισμούς. Σια επόμενα χρόνια οι Φοίνικες

ακολουθούν ακριβώς με τα πλοία τους τους εμπορικούς δρόμους των Μυκηναίων όπου παίρνουν πληροφορίες για την κατασκευή χαντρών, βελτιώνοντας τις ειδικότητες τεχνικές και γίνονται ιδιαίτερα χαρισματικοί κατασκευαστές όπως δείχνει η δημιουργία αυτού του κολιέ των θων π.Χ. αιώνα (Εικόνα 6).

Στις Ινδίες έφτιαχναν οι γνάλινες χάντρες από την Ευρώπη τους πρότονος μ.Χ. αιώνες, πληγόμενες στήμερα θεωρούνται ως ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα κατασκευής τους στον κόσμο. Παράλληλα με τις Ινδίες αναφέρουμε στην Ασία τρεις ειδίπη αξιόλογους τόπους παραγωγής: Τη σημερινή Τουρκία, το Ιράν και το Ιράκ.

Η Νότια Αμερική έχει επίσης μεγάλη παράδοση στις χάντρες που κατασκευάζονται

ήδη στην προκολομβιανή εποχή με τεχνικές που ανέπτυξαν οι Mayas και οι Olmecs (Εικόνα 7).

Στην Ευρώπη όπως αναφέραμε ήδη στην αρχή, εμφανίζονται οι χάντρες πριν 30.000 χρόνια., όμως η κύρια επανήληση τους γίνεται αισθητή μεν στην Ρωμαϊκή. Βεζαντινών και Βίκινγκς. Στην Ευρώπη αναμφισβίτητα το σημερινότερο κέντρο παραγωγής χαντρών από τον δέκατο ωρίο αιώνα και μετά είναι το νησί Murano στη Βενετία (Εικόνα 8). Τον δέκατο τέταρτο αιώνα εμφανίζεται ένα δεύτερο αξιόλογο κέ-

ντρό στην Τείρα Τοεχολοβικαία που ιδρύε-

ται από Βενετσιάνους τεχνίτες, φυγάδες των Δόγηδων. Από τον δέκατο πέμπτο αιώνα και μετά η Ευρώπη κατακλύζεται από γνάλινες χάντρες που παράγονται κυρίως στο Murano για εμπορικούς πλέον σκοπούς και μεταδίδονται με τους θαλασσοπόρους και σε άλλες ηπείρους. Οι διάφορες κατασκευαστικές λεπτομέρειες στις συντεχνίες του νησιού Murano μεταφέρονται από σύρμα σε σύρμα, κανέ επιβάλλεται πολλή θονάτων σε δρός αφήσονταν να διαρρεύουν ανάλογες πληροφορίες. Οι χαρισματικοί αιιστευχήτες ζουν συσπατικά φυλακισμένοι στο νησί, αφού τους απαγορεύεται να φύγουν από αυτό και να επικοινωνήσουν με τον έξω κόσμο. Ισσός έτοι δικαιολογείται και ο αιματευ-

τος ρυθμός παραγωγικότητάς τους. Υπολογίζεται ότι στο Murano έχουν κατασκευαστεί συνολικά 200.000 ως 300.000 ειδη χαντρών, από τα οποία ίσως μόνο το 2% από αυτές έχουν οήμερα διασωθεί (Εικόνα 9). Στα

1704 μ.Χ. απόνται για πρώτη φορά στη Βενετία κατάλογος, στον οποίο έχει καταχωριθεί μόνο ένα μικρό ποσοστό χαντρών που παράγονται εκεί από τα μεγαλύτερα εργαστήρια της εποχής. Οι κατέλογοι αυτοί μας δίνουν την αξιόλογη πληροφορία ότι οι χάντρες ίωνας και τα γραμματόσημα κατασκευάζονται σε σειρές με διαφορετικά σχήματα και χρώ-

1. Ηλιακούβινο κερομήριο 28000 χρόνια προ Χριστού. (Μουσείο Μοναστηρίου Τσεράτα).

2. Σφερινά πορτούνα σε γνάλινα χρώματα, αραιώτατα στοιχεία σύνθετης με χάντρες από κοράλλια και μαργαριτάρια γλυκού νερού (πρωταρχική σύνθεση).

3. Σύλια αποστραγγιλισμένα από τη θάλασσα δίνει τα βίσσουλα με υπρικάντες γνάλινες χάντρες (πρωταρχική σύνθεση).

4. Πανό πετσέτα ιτρικανά συνδυασμένο με κοράλλια από Υεράνη (πρωταρχική σύνθεση).

5. Κνέδον στοιχείο ελαστικής συνδυασμένο με κοράλλια και αυγοταπεκτές πέτρες (ταρκανά απελεύθερα) και κάπια cloisonné από Μαρέχο συνδυασμένο επίσης με κοράλλια και ποτελία άλλων πετρών (πρωταρχική σύνθεση).

ματα. Είναι γεγονός ότι καμιά ήπειρος δεν πλημμερίστηκε ποτέ μέ τιδες πολλές βενετσιάνικες χάντρες όσο η Αφρική και να πος ουνέβη αυτό. Οταν οι Ευρωπαίοι έφτασαν για πρώτη φορά στις δυτικές ακτές της, ανακάλυψαν ότι οι κάστοικοι της δεν χρησιμοποιούσαν για τις συναλλαγές τους νομίσματα παρόμοια των ευρωπαϊκών χωρών.

Δεν ξέρουμε ποιός είχε πρώτος την ιδέα να φέρει χάντρες στους Αφρικανούς με σκοπό να ανταλλαγή εμπορευμάτων, οι οποίοι έδειξαν αμέσως μεγάλο θαυμασμό για τα πολύχρωμα σχήματα τους και τις καθιέρωσαν σαν νομίσματα. Ετσι πολύ σύντομα μεγάλες πολιτιτικές χάντρων φορτώνονταν συνεχώς στα πλοία με προορισμό την Αφρική. Μεταξύ του 14ου και του 15ου αιώνα οι χάντρες ανταλλάσσονται σε στηματικά με χρυσό, ελεφαντόδοντο, ακόμη και με σκλέφτους. Μερικές από αυτές τις χάντρες είχαν μεγαλύτερη αξία από άλλες κι αυτές

(Εικόνα 11).

Αληθινά, ποιά σημασία είχαν ανέκαθεν οι χάντρες για τον άνθρωπο; Τις χρησιμοποιούσε άραγε μόνο σαν στολίδια ή σαν νόμιμα; Ασφαλώς όχι. Είναι γνωστό ότι περισσότερες από τις μισές θρησκείες που επάρχουν στον κόσμο (Βουδισμός, Ινδουισμός, Μουσουλμανισμός, Ρουμανο-Καθολικισμός) χρησιμοποιούν χάντρες κατά την ώρα της προσευχής.

Οι χάντρες, ανάλογα με τα έθιμα ενός λαού ή μιας οριομένης φυλής, μπορεί να χαρακτηρίζουν την κοινωνική θέση, την οικονομική επιφάνεια, την ηλικία και την οικογενειακή κατάσταση (Εικόνα 12) των ατόμων που τις φορούν. Σε μερικές φυλές μπορεί ακόμη να χρησιμεύουν στις είδικες ερωτικές αλληλογραφίες. Η φυλή Μαασάι στην Κένυα έχει καθιερώσει σεράντα χάντρες με χαρακτηριστικά χρώματα που η κάθε μια έχει και το ανάλογο ερωτικό μήνυμα.

Σημαντικότερη ίσως είναι η χρησιμοποίηση των χάντρων από ανθρώπους διαφόρων εποχών και πολιτισμών στα φυλαχτά. Οι γνωστές μας χάντρες (μάτια) φοριούνται από την λί-

6. Σινδυασμός από γυάλινες χάντρες των Φοινίκων και χρυσές των Ετρουσκών. Κάδορημα 600 π.Χ. από την Βρετανική Μουσείο Λονδίνου.

7. Σημερινό αντίγραφο προκολοφναντού κοσμημάτων από Jade σινδυασμένα με πορόλια (πρωτική σύνθεση).

8. Γυάλινες χάντρες Moudra, τέλη 17ου αιώνα, Κεντρικό στοιχείο φρεζή 19ου αιώνα (πρωτική σύνθεση).

9. Διάφορα εποχή πελαιά χαντρά Millefiori (πρωτική συλλογή).
10. Κοσμήματα από χάντρες Chevron (τις πιο περιήγητες αίμαρα από ανθεκτικές), ίσων και βιεύν κόκκινο κεχριμπάρι (πρωτική σύνθεση).

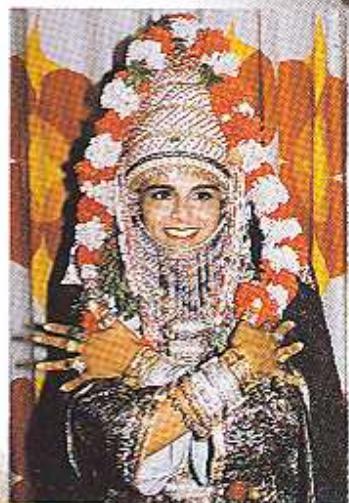
8

14

11. Millefiori χάντρες από Μαρόκο, έχοντας (δέξια) σαν κεντρικό στοιχείο τρία κορμάτα από ακατέργυστο Lapis (πρωτική σύνθεση).
12. Πλούσια νύφη από την Υεμένη (ιδιωτική φωτογραφία).

13. Διάφορες χάντρες για το κακό μάτι. (Συλλογή Peter Francis, Beads of the World).

14 Περισσεύκα αναφερόμενα σε χάντρες (φωτογραφία από το βιβλίο Beads of the World).

Θινη εποχή έως σήμερα με τον ίδιο πόντο σκοπού, να προστείνονταν από το κακό μάτι

(Εικόνα 13). Με την πάροδο των χρόνων το σκληρό νόμιμον εισήχθη και στην Αφρική και οι χάντρες έχασαν την χρηματιστηριακή τους αξία. Οι νεαρές Αφρικάνες, επηρεασμένες από τον δυτικό πολιτισμό άρχισαν να μην φορούν πια παραδοσιακές χάντρες σαν κοσμήματα. (Σήμερα φοριούνται μόνο από γυναίκες διαφόρων νομαδικών φυλών στην ύπαιθρο). Και φτάνουμε οι γιγάντες στα 1960 που ζωντανεύει το ενδιαφέρον του κόσμου πάλι για τις χάντρες. Γιατί; Γιατί τότε εμφανίζεται το κίνημα των Hippies που ταυτίζεται με εθνικά πολύχρωμα ρούχα και σιολίδια. Ξαναγεμίζουν λουιόν τα αμπάρια των πλοίων με τις ίδιες χάντρες που γυρίζουν πίσω στην Ευρώπη αλλά κερίως πάνε τέρα στην Αφρική με το αφρικανικό όνομα «Coulommie». Η μεγάλη όμως ροή χαντρών από Αφρική σε Αμερική γίνεται στα 1970 από Αφρικάνους επαγγελματίες εμπόρους (Sarakolle) που αφήνουν το εμπόριο των διαμαντιών στο Ζαΐρ και

έρχονται στην Αμερική να πουλήσουν χάντρες (beads), βρίσκοντας σ' αυτές μεγαλύτερο εμπορικό ενδιαφέρον. Στα μέσα των '70 εκδίδεται για πρώτη φορά στο Los Angeles το περιοδικό «bead journal» (Εικόνα 14) και στα 1975 ιδρύεται η πρώτη επιπρωτική εταιρεία (bead society) πάλι στο Los Angeles. Στα 1985 γίνεται το πρώτο διεθνές συνέδριο για beads, ιδρύεται μουσείο χαντρών στην Αριζόνα και κέντρο έρευνας γαντρών στη Νέα Υόρκη.

Τα γεγονότα αυτά δείχνουν ότι όσο περνούν τα χρόνια τύχο το ενδιαφέρον των κόσμου, ιδιαίτερα στην Αμερική, αυξάνεται συνεχώς για τις χάντρες, ενώ μειώνονται πια στο ελάχιστο οι πιο σύμμετες των χαντρών που εξάρχονται από την Αφρική. Σήμερα αυτό που έχει μείνει πια εκεί είναι ένας πολύ μικρός αριθμός αξιόλογων κομματιών και οι έμποροι τα αναζητούν σε ολοένα και πιο απομακρυσμένες περιοχές. Υπολογίζεται ότι περισσότερο από 50% από τους χαντρών έχουν πάει στις Ηνωμένες Πολιτείες και το 25% έχουν γυρίσει πίσω στην Ευρώπη.

Με αυτή την τελευταία διακίνηση τελείωνε άρχισε πια η περιπλάνωση των χαντρών στον κόσμο; Οι πληροφορίες λένε πως όχι.

Οι χάντρες που ταξιδεψαν αρχικά από την Ευρώπη στην Αφρική και μετά από πολλά χρόνια διέσχισαν πάλι τον Ατλαντικό για να φτάσουν στην Αμερική σήμερα ταξιδεύονταν στο Ειρηνικό από την California στο Hong Kong και την Taiwan.

Αρχιγειού θα είναι η πορεία τους στους επόμενους αιώνες; Ή αφήσουμε την φαντασία μας να ταξιδέψει μαζί τους σε άλλους πλανήτες; ■